

EUROOPA NÕUKOGU

EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHUS

VIIES OSAKOND

LÕPLIK OTSUS

Kaebus nr 8702/04
Virve VÄÄRI *versus* Eesti

Euroopa Inimõiguste Kohus (viies osakond), olles 8. juulil 2008 kokku tulnud kojana koosseisus:

Peer Lorenzen, *esimees*,
Rait Maruste,
Karel Jungwiert,
Renate Jaeger,
Mark Villiger,
Isabelle Berro-Lefèvre,
Zdravka Kalaydjieva, *kohtunikud*,
ja Stephen Philips, *osakonnasekretäri asetäitja*,
võttes arvesse eespool nimetatud kaebust, mis esitati 23. veebruaril 2004,
võttes arvesse otsust kohaldada konventsiooni artikli 29 lõiget 3 ning arutada kohtuasja vastuvõetavust ja sisu koos,
võttes arvesse 22. mail 2007 tehtud osalist otsust,
võttes arvesse kostjariigi esitatud seisukohti ja kaebaja vastust neile,
olles nõu pidanud, on otsustanud järgmist.

ASJAOLUD

Kaebaja Virve Väari oli Eesti kodanik, kes oli sündinud 1928. aastal ja elas Tartus. Teda esindas kohtuasjas poeg Valdek Väari. 23. septembril 2007 kaebaja suri. 3. detsembril 2007 tegi Valdek Väari notarile avalduse ja teatas, et on kaebaja ainupärija ja võtab pärandi vastu. Ta soovis jätkata asja arutamist Euroopa Inimõiguste Kohtus ja määras oma esindajaks Tallinnas tegutseva juristi M. Männiku.

Eesti valitsust („valitsus”) esindab M. Hion, Välisministeeriumi juriidilise osakonna inimõiguste büroo direktor.

KOHTUASJA ASJAOLUD

Kohtuasja asjaolud, nagu osalised need esitasid, võib kokku võtta järgmiselt.

1. Kaebaja teovõimet puudutav kohtumenetlus

1. märtsil 2001 tunnistas Tartu Maakohus kaebaja teovõimetuks. Kohus toetus muu hulgas psühhiaatriaeksperti arvamusele, mille kohaselt kannatas kaebaja dementsuse all ja oli kehtvalt võimetu aru saada oma tegude tähendusest või neid juhtima; pealegi ei olnud ta võimeline igapäevaeluga toime tulema ilma teiste isikute hoole ja abita. Kohus määras kaebaja eestkostjaks Tartu Linnavalitsuse.

2. Kaebaja hoolekandeesutusse paigutamist puudutav kohtumenetlus

23. oktoobril 2002 esitas Tartu Linnavalitsus Tartu Maakohtusse taotluse kaebaja paigutamiseks hoolekandeesutusse ilma isiku nõusolekuta. Linnavalitsuse väitel elas kaebaja koos Valdek Vääriga korteris, milles olid kehvad sanitaartingimused. Valdek Väari ei kandnud oma ema eest piisavalt hoolt ja tõrjus samal ajal aktiivselt sotsiaaltöötajate pakutud abi. Samuti veenis ta ema tagasi lükkama linnavalitsuse ettepanekuid viimase hoolekandeesutusse paigutamiseks. 26. novembril 2002 osales Valdek Väari kohtumenetluses. Kaebaja ja Valdek Väari vaidlesid linnavalitsuse taotlusele vastu. 29. jaanuaril 2003 tegi maakohus otsuse paigutada kaebaja hoolekandeesutusse ilma isiku nõusolekuta.

4. veebruaril 2003 viidi kaebaja hoolekandeesutusse Jõgeval, 50 kilomeetri kaugusel tema elukohast Tartus.

25. aprilli 2003 otsusega jättis Tartu Ringkonnakohus rahuldamata Valdek Väari apellatsioonkaebuse maakohu otsuse peale.

26. augustil 2003 otsustas Riigikohus jätta Valdek Väari kaebus menetlusse võtmata.

3. Kaebaja edasise hoolekandeesutuses viibimise seaduslikkust puudutav kohtumenetlus

4. veebruaril 2004 viis Valdek Väari kaebaja hoolekandeesutusest Jõgeval tagasi tema varasemasse elukohta Tartus.

Samal kuupäeval palus Tartu Linnavalitsuse sotsiaaltöötaja kohalikult politseiprefektuurilt abi kaebaja hoolekandeesutusse tagasiviimiseks.

5. veebruaril 2004 viis politsei kaebaja politseiprefektuuri tööruumidesse. Sealt saatis sotsiaaltöötaja ta Jõgevale, kasutades selleks puuetega isikutele spetsiaalselt kohandatud taksot.

28. märtsil 2004 esitas kaebaja Tartu Halduskohtusse kaebuse, milles nõudis, et politseiprefektuuri ja linnavalitsuse toimingud kuulutataks õigusvastaseks ja et ta vabastataks ning viidaks tagasi tema alalise elukohta Tartus.

21. detsembri 2004 otsusega jättis halduskohus kaebused rahuldamata. Kohus leidis, et sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt ei ole vaja isiku hoolekandeesutusse paigutamiseks või tema sealoleku pikendamiseks kohtuotsust, kui isiku eestkostja on sellega nõus olnud. Niisiis ei olnud kaebaja paigutamine hoolekandeesutusse piiratud ühe aastaga ja tema pojal ei olnud õigust teda ära viia.

11. mail 2005 jättis Tartu Ringkonnakohus kaebaja apellatsioonikaebuse rahuldamata ja halduskohtu otsuse jõusse. Siiski muutis ta alama astme kohtu põhjendusi. Ringkonnakohus leidis, et sotsiaalhoolekande seaduse § 19 lõike 3 alusel oli eestkostja kohustatud kord aastas taotlema kohtu luba isiku nõusolekuta hoolekandeesutusse paigutatud isiku seal hoidmiseks. Sellele vaatamata leidis kohus, et käesoleval juhul puudus kaebajal koht, kus ta saaks elada, ja seepärast tuli vaidlustatud toiminguid käsitada kui vältimatu sotsiaalabi osutamist sotsiaalhoolekande seaduse § 28¹ mõttes.

Kaebaja kaebas ringkonnakohtu otsuse edasi. 24. novembril 2005 tühistas Riigikohus madalama astme kohtute otsused ja saatis asja tagasi Tartu Halduskohtusse uueks arutamiseks. Ta leidis, et kohtu luba isiku paigutamiseks ilma tema nõusolekuta hoolekandeesutusse on nõutav ka juhul, kui eestkostja on määratud. Lisaks leidis Riigikohus, et isikut ei või paigutada tema tahte vastaselt sellisesse asutusse vältimatu sotsiaalabi sätetele toetudes. Riigikohus ei pidanud võimalikuks otsustada madalama astme kohtute poolt kogutud ja hinnatud tõendite alusel, kas kaebajalt oli võetud vabadus.

5. detsembril 2005 eraldas Tartu Halduskohus kaebused politseiprefektuuri ja linnavalitsuse vastu kaheks kohtumenetluseks.

9. veebruari 2006 otsusega tunnistas halduskohus kaebaja hoolekandeesutusse paigutamise linnavalitsuse poolt 5. veebruaril 2004 ja tema edasise seal hoidmise õigusvastaseks, kuna pärast 3. veebruari 2004 puudus õiguslik alus kaebaja hoidmiseks nimetatud asutuses ilma tema nõusolekuta või tema sinna tagasiviimiseks. Kohus leidis, et kaebaja paigutamine hoolekandeesutusse ja tema edasine sealviibimine ei olnud vabadusevõtmine. Pigem kujutas see vabaduse piiramist.

Eraldi kohtuotsusega 9. veebruaril 2006 tunnistas Tartu Halduskohus, et kaebaja viimine politseitöötajate poolt politseiprefektuuri ruumidesse 5. veebruaril 2004 oli õigusvastane. 10. mail 2006 jättis Tartu Ringkonnakohus politseiprefektuuri apellatsioonikaebuse rahuldamata.

Kaebaja esitas apellatsioonikaebuse halduskohtu otsusele, mis puudutas tema hoolekandeesutusse paigutamise ja seal edasi hoidmise õigusvastasust. Ta väitis, et temalt oli võetud vabadus vastuolus konventsiooni artikli 5 lõikega 1.

25. mai 2006 otsusega jättis Tartu Ringkonnakohus kaebaja apellatsioonikaebuse rahuldamata, leides, et kaebajale seatud piirangud ei olnud käsitatavad vabaduse võtmisena.

1. septembril 2006 otsustas Riigikohus jätta menetlusse võtmata politseiprefektuuri kassatsioonikaebuse Tartu Ringkonnakohtu 10. mai 2006 kohtuotsuse peale. Samal kuupäeval otsustas Riigikohus jätta menetlusse võtmata kaebaja kassatsioonikaebuse ringkonnakohtu 25. mai 2006 otsusele.

4. Valdek Vääri kaebusi puudutav kohtumenetlus

15. aprillil 2004 esitas Valdek Vääri kaebuse Tartu Halduskohtusse, nõudes, et politseiprefektuuri ja linnavalitsuse toimingud, mis olid seotud kaebaja paigutamise hooldekodusse Jõgeval, tunnistataks õigusvastaseks. Need toimingud rikkusid kaebaja õigust perekonnaelu puutumatusel.

15. oktoobril 2004 jättis halduskohus kaebuse rahuldamata, leides, et Valdek Vääri õigusi ei olnud rikutud, kuna suhted tema ja kaebaja vahel ei olnud käsitatavad perekonnaeluna. 16. märtsil 2005 jättis Tartu Ringkonnakohus halduskohtu otsuse jõusse. 13. oktoobril 2005 tühistas Riigikohus madalama astme kohtute otsused ja saatis asja esimese astme kohtusse uueks arutamiseks. Kohus leidis, et asjaolu, et kolmas isik oli määratud kaebaja eestkostjaks, ei välistanud kaebaja ja Valdek Vääri perekonnaelu võimalikkust ning et viimasel võis olla õiguspärane ootus, et pärast üheaastase tähtaja möödumist kaebaja paigutamisest hooldekodusse võib kaebaja elada koos temaga.

Tartu Halduskohus eraldas kaebused politseiprefektuuri ja linnavalitsuse vastu kaheks eraldi kohtumenetluseks. 9. veebruaril 2006 tegi kohus kaks otsust. Kaebus politseiprefektuuri vastu jäi rahuldamata, kuna Valdek Vääri õigusi ei olnud rikutud. Teise kohtuotsusega tunnistas kohus linnavalitsuse toimingud õigusvastaseks ja leidis, et Valdek Vääri õigust tema era- ja perekonnaelu puutumatusel oli rikutud.

Kohtuotsuseid edasi ei kaevatud.

5. Järgnevad sündmused

1. detsembril 2005 esitas linnavalitsus Tartu Maakohtusse taotluse kaebaja hoolekandeesutusse paigutamise tähtaja pikendamiseks. Kaebajale anti tasuta õigusabi ja kohus määras tema suhtes psühhiaatriaekspertiisi. Valdek Vääri osales kohtumenetlustes. 24. märtsil 2006 jättis maakohus linnavalitsuse taotluse rahuldamata, leides, et sel ajal oli kaebaja Jõgeva hoolekandeesutuses vabatahtlikult, kuna ta tunnistas, et ei tule üksi toime, ja nõustus jääma Jõgeva hoolekandeesutusse kuni asjaomase hooldekeskuse valmimiseni Tartus augustis või septembris 2006.

Valdek Väari kaebas otsuse edasi, vaidlustades tsiviilkohtumenetluse seadustiku teatud sätete põhiseadusele vastavuse. Ta ei vaidlustanud otsuse sisu. 8. juunil 2006 otsustas kohus jätta tema määruskaebuse menetlusse võtmata. 19. veebruaril 2007 jättis Tartu Ringkonnakohus tema kaebuse rahuldamata.

Vahepeal, 24. augustil 2006, paigutati kaebaja tema nõusolekul uue valminud Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskusesse eakate osakonda. Ilmneb, et ta elas hooldekeskuses kuni oma surmani 23. septembril 2007.

KAEBUSED

Kaebaja leidis, et tema paigutamine hoolekandeesutusse Tartu Maakohtu 29. jaanuari 2003 otsuse alusel ja tema edasine hoidmine selles asutuses rikkusid tema artikli 5 lõike 1 kohast õigust vabadusele.

Ta kaebas täiendavalt tema edasise hoolekandeesutuses hoidmise õigusvastasust käsitleva halduskohtumenetluse pikkuse peale. Ta toetus artikli 5 lõikele 4 ja artikli 6 lõikele 1.

ÕIGUSKÜSIMUSED

Kohus peab esmalt arutama küsimust, kas Valdek Väiril on õigus taotleda selle kaebuse arutamise jätkamist, mille esialgselt esitas kaebaja, kes suri 23. septembril 2007.

Valitsuse arvates ei saa Valdek Väari astuda automaatselt Virve Väari asemele kaebajaks. Valitsus leidis, et Virve Väari õiguste rikkumist puudutavad väited olid nii lähedalt ja otseselt seotud surnud kaebaja isikuga, et tema pärijatel ei saanud olla mingit õiguslikku huvi, mis annaks neile aluse jätkata kohtumenetlust kaebaja asemel. Lisaks käsitles see kohtuasi üksikjuhtumit ega tõstatanud üldise huvi aspektist küsimusi.

Valdek Väari leidis, et väljakujunenud kohtupraktika järgi tuleb ta lugeda kaebajaks.

Esiteks märgib kohus, et Valdek Väari teatas mitmel korral sõnaselgelt, et väidetavate rikkumiste ohver käesolevas kohtuasjas oli tema ema. Samuti esitas ta volikirja, millega tema ema oli teda volitanud end esindama mis tahes kohtumenetluses. Peale selle teatas ta 11. märtsi 2007 kirjas kohtu sekretariaadile, et alus artikli 8 rikkumise peale kaebamiseks on ära langenud, kuna riigisisene kohus juba tuvastas sellekohase rikkumise. Sellega seoses viitas ta Tartu Halduskohtu 9. veebruari 2006 otsusele asjas, mis puudutas linnavalitsuse toiminguid. Niisiis leiab kohus, et Valdek Väari tegutses oma ema esindajana ega kaevanud enda õiguste rikkumise peale. Alles pärast ema surma soovis ta jätkata kohtuasja arutamist kaebajana ema asemel.

Kohus märgib, et mitmes kohtuasjas, kus kaebaja on surnud pärast avalduse esitamist, on võetud arvesse kaebaja pärijate või lähedaste pereliikmete tahet jätkata kohtumenetlust (vaata näiteks *Malhous vs. Tšehhi Vabariik*, suurkoja otsus asjas nr. 33071/96, EIK 2000-XII, koos lisaviidetega). Sellega seoses on kohus võtnud arvesse, kas kohtumenetluse jätkamist soovivad isikud on kaebaja lähisugulased (vaata *Thévenon vs. Prantsusmaa*, otsus asjas nr 2476/02, EIK 2006-...; ja *Scherer vs. Šveits*, 25. märtsi 1994 otsus, punktid 31-32). Teiseks analüüsis kohus, kas asjassepuutuvad õigused olid üleantavad. Ühelt poolt on kohus jätkanud kohtuasjade arutamist, milles esitatud varalised nõuded olid üleantavad surnud kaebaja pärijatele (vaata näiteks *Ahmed Sadik vs. Kreeka*, 15. novembri 1996 otsus, punkt 26; ja *mutatis mutandis, Karner vs. Austria*, asi nr 40016/98, punkt 25, EIK 2003-IX). Teiselt poolt on kohus leidnud, et teatud muud õigused, nagu need, mis on tagatud artiklitega 5 ja 8 (*Thévenon*, osundatud eespool) või 2, 3, 5, 8, 9 ja 14 (*Sanles Sanles vs. Hispaania*, otsus asjas nr 48335/99, EIK 2000-XI), on sügavalt isiklikud ega ole üleantavad (vaata ka *Biç ja teised vs. Türgi*, 2. veebruari 2009 otsus asjas nr 55955/00, punktid 22-23, koos lisaviidetega).

Kohus on samuti hinnanud, kas asjassepuutuva kohtuasjaga kaasnes oluline küsimus kaebaja isiku ja huvide ülenemisest üldiseks huviks (vaata *Karner*, osundatud eespool, punktid 25-27; *Marie-Louise Loyer ja Bruneel vs. Prantsusmaa*, 5. juuli 2005 otsus asjas nr 55929/00, punkt 29 ning *Biç ja teised*, osundatud eespool, punkt 23).

Pöördudes käesoleva kohtuasja juurde, märgib kohus esmalt, et Valdek Väari taotleb selle kohtuasja menetlemise jätkamist, mis puudutab tema ema, esialgse kaebaja õiguste väidetavat rikkumist. Niisiis on lähisuguluse tingimus täidetud. Siiski puudutab kohtuasi kaebusi Virve Väari vabaduse äravõtmise või piiramise kohta ja kohtumenetlust, mille abil ta püüdis vaidlustada oma väidetava kinnipidamise õiguspärasust. Kohus leiab, et need küsimused, mis kuuluvad konventsiooni artikli 5 lõigete 1 ja 4 kohaldamisalasse, on seotud Virve Väari isikuga nii lähedalt, et need ei ole üleantavad. Selles kontekstis kordab kohus Valdek Väari väidet, et väidetava rikkumise ohver oli Virve Väari ja et niivõrd kui kaebus võis puudutada artiklit 8, on kohtuasja lahendanud riigisisised kohtud.

Seega, võttes arvesse, et käesolevas kohtuasjas puudub üldine huvi, mis nõuaks kohtumenetluses esitatud kaebuste arutamise jätkamist, leiab kohus, et konventsiooni artikli 37 lõikes 1 sätestatud tingimused kohtuasja menetlusnimekirjast kõrvaldamiseks on täidetud.

Nendel põhjustel teeb kohus üksmeelselt otsuse arvata kohtuasi oma menetlusnimekirjast välja.

Stephen Philips
osakonnasekretäri asetäitja

Peer Lorenzen
esimees